

POSTANOWIENIE

23 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski

na posiedzeniu niejawnym 23 maja 2023 r. w Warszawie,
w sprawie z powództwa J. C.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Rejonowego w Gdyni, Prezesowi
Sądu Okręgowego w Gdańsku, Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego
i Prokuratorowi Rejonowemu w Gdyni

o zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej J. C.

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 15 lipca 2021 r., V ACz 146/21,

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej oddalenia zażalenia na postanowienie w przedmiocie zawieszania postępowania;**
- 2. w pozostałej części odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 3. zasądza od J. C. na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 360 (trzysta sześćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego;**
- 4. oddala wniosek radcy prawnego M. A. o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

W judykaturze i doktrynie wskazuje się, że skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej (zob. np. postanowienia SN: z 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147; z 22 marca 2007 r., III CZ 16/07; z 25 maja 2022 r., II USK 582/21).

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. „przedsądu,” ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 - 4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie wystąpienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

Mając powyższe na względzie podkreślić należy, że cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez prawidłowe powołanie i wyczerpujące uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które - zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. - będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W tym kontekście podnieść trzeba, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wraz z uzasadnieniem jest odrębnie konstrukcyjnie i funkcjonalnie częścią skargi (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) i nie jest rzeczą Sądu Najwyższego

poszukiwanie w innych częściach wniesionego środka prawnego argumentów na uzasadnienie podniesionych w nim twierdzeń (zob. postanowienia SN: z 22 kwietnia 2015 r., IV CSK 613/14 oraz z 11 maja 2001 r., III CZ 36/01, OSNC 2002, nr 2, poz. 22).

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, przy czym w granicach zaskarżenia bierze jednak pod rozwagę nieważność postępowania.

Postanowieniem z 29 marca 2021 r. Sąd Okręgowy w Elblągu w sprawie z powództwa J. C. przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Rejonowego w Gdyni, Prezesowi Sądu Okręgowego w Gdańsku, Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego i Prokuratorowi Rejonowemu w Gdyni o zapłatę, o unieważnienie i nakazanie, zawiesił postępowanie o zapłatę na podstawie 177 § 1 pkt 6 k.p.c. z uwagi na nieusunięcie braku formalnego pozwu w postaci dołączenia 2 egzemplarzy uzasadnienia pozwu w zakresie żądania zapłaty, w pozostałym zaś zakresie pozew odrzucił. Postanowieniem z 15 lipca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił zażalenie powoda wniesione od orzeczenia Sądu pierwszej instancji.

Powyższe postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku zaskarżył w całości powód, a w skardze kasacyjnej wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania opart na przesłankach określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 3 i 4 k.p.c.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zakresu zaskarżenia przedmiotowego postanowienia Sądu Apelacyjnego zauważyć należy, że zgodnie z art. 398¹ § 1 k.p.c. od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie strona, Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich lub Rzecznik Praw Dziecka może wnieść skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Skoro skarżący zaskarżył orzeczenie Sądu drugiej instancji w całości, to w zakresie, w którym jego skarga kasacyjna obejmuje oddalenie zażalenia powoda na postanowienie Sądu Okręgowego w przedmiocie zawieszenia

postępowania, jako niedopuszczalna, podlega odrzuceniu *a limine* (art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c.).

Podnieść należy także, że odrzucenie skargi kasacyjnej co do wskazanej części czyni zbędnym odniesienie się do argumentów powoda dotyczących wystąpienia przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Skarżący zaznaczył bowiem, że jego skarga jest oczywiście uzasadniona, w zakresie braku podstaw do zawieszenia przez Sąd Okręgowy w Elblągu w badanej sprawie postępowania o zapłatę.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący podniósł, że w sprawie doszło do naruszenia przepisów skutkującego nieważnością postępowania przed Sądami pierwszej i drugiej instancji.

Powód wskazał, że zarówno w postępowaniu przed Sądem Okręgowym, jak i Sądem Apelacyjnym nie przyznano mu pełnomocnika z urzędu o co wielokrotnie wnioskował. Tym samym powód musiał samodzielnie dochodzić swoich praw w sprawie o znacznym stopniu trudności nie posiadając odpowiedniej wiedzy dotyczącej postępowania cywilnego - co wynika wprost z treści pozwu, gdzie łącznie dochodził roszczeń o charakterze odszkodowawczym z kwestionowaniem zakończonych prawomocnie postępowań w sprawach karnych. Skarżący dodatkowo podniósł, że ze względu na odbywanie kary pozbawienia wolności bez możliwości zarobkowania oraz nieposiadania oszczędności nie mógł ustanowić pełnomocnika z wyboru.

Okoliczności te zdaniem powoda uzasadniają stwierdzenie nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c. Ponadto powód wskazał na naruszenie art. 210 § 1 - 2 i § 2¹ w zw. z art. 9 § 1 i art. 391 § 1 k.p.c.

Gdy chodzi o przesłankę w postaci nieważności postępowania wymienioną w art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c., to bezpośrednio odnosi się ona wyłącznie do postępowania przed sądem drugiej instancji. Nie oznacza to, że nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji jest obojętna dla ewentualnego przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Ma ona także znaczenie, ale Sąd Najwyższy nie bierze jej pod rozwagę z urzędu (zob. art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy może ją uwzględnić, jako spełniającą przesłankę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., o ile strona powoła się w tym zakresie na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej i uzasadni swoje stanowisko zarzucając sądowi drugiej instancji naruszenie art. 378 § 1 i art. 386 § 2 k.p.c. przez pominięcie nieważności postępowania w niższej instancji (zob. np. postanowienia SN: z 7 maja 2021 r., IV CSK 631/20; z 23 maja 2014 r., II PK 30/14 i z 7 maja 2021 r., IV CSK 631/20).

Skarżący tego wymagania nie spełnił. Bez znaczenia jest przy tym, że powód w ramach podstaw wniesionego środka prawnego zarzucił naruszenie art. 378 § 1 w zw. z art. 379 pkt 5 k.p.c. Jak zostało to już podniesione nie jest rzeczą Sądu Najwyższego poszukiwanie w innych częściach skargi kasacyjnej argumentów na uzasadnienie przyjęcia jej do rozpoznania.

Problematyka nieważności postępowania ze względu na wystąpienie przyczyny z art. 379 pkt 5 k.p.c. znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym przyjmuje się, że niemożność obrony swych praw zachodzi wówczas, gdy w postępowaniu sądowym pozbawiono stronę, wbrew jej woli, całkowitej możliwości podejmowania lub świadomego zaniechania czynności procesowych zmierzających do ochrony jej sfery prawnej. Nie ma przy tym znaczenia z czyjego powodu pozbawienie możliwości obrony nastąpiło, tj. czy było to efektem działania sądu, strony przeciwnej, czy też osoby trzeciej. Jednocześnie przyjmuje się, że pozbawienie możliwości obrony zachodzi w sytuacji, gdy strona została pozbawiona uprawnień procesowych wskutek wadliwego postępowania innego podmiotu, a nie wtedy gdy strona na skutek własnego działania z uprawnień tych nie skorzystała (zob. np. wyroki SN: z 9 stycznia 2001 r., II CKN 1211/00; z 28 stycznia 2004 r., IV CK 418/02; z 7 lipca 2005 r., II UK 271/04, OSNP 2006, nr 5-6, poz. 95 oraz postanowienie SN: z 8 marca 2002 r., III CKN 461/99 i z 17 lutego 2004 r., III CK 226/02).

Odwołując się do aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego zauważyć można także stanowisko, że pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. nie należy wiązać wyłącznie z sytuacją całkowitego wyłączenia strony od udziału w postępowaniu. Zachodzi ona także

wówczas, gdy z powodu uchybienia przez sąd przepisom postępowania, strona wbrew swojej woli została faktycznie pozbawiona możliwości obrony swoich praw w jego istotnej części, jeżeli skutków tego uchybienia nie można było usunąć przed wydaniem orzeczenia w danej instancji i to bez względu na to, czy takie działanie strony mogłoby mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (zob. np. wyroki SN: z dnia 15 lipca 2005 r., IV CSK 84/10; z 4 marca 2009 r., IV CSK 468/08; z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, Nr 12, poz. 220; z 13 czerwca 2002 r., V CKN 1057/00).

O nieważności postępowania można mówić również w przypadku, gdy pozbawienie strony możliwości obrony swych praw dotyczy tylko fragmentu procesu, na przykład ostatniej rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie wyroku. Ocena nieważności powinna się odbywać w odniesieniu do konkretnego przypadku (zob. wyrok SN z 5 czerwca 2009 r., I PK 19/09).

Mając powyższe na względzie uprawnione jest twierdzenie, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego stwierdzenie nieważności postępowania wymaga rozważenia czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz czy mimo zaistnienia tych dwóch przesłanek, strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o prowadzącym do nieważności postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw.

Podkreślenia wymaga, że nie dochodzi do nieważności postępowania, jeżeli strona podjęła czynności w postępowaniu sądowym, a doznawała jedynie pewnych utrudnień w obronie swoich praw, związanych z brakiem fachowego przygotowania (zob. postanowienie SN z 27 września 2018 r., I UK 400/17).

W kontekście twierdzeń powoda podnieść należy, że odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu co do zasady nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Odmienne jest wtedy, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie

wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. np. wyroki SN: z 29 września 2017 r., V CSK 14/17 oraz z 26 maja 2017 r., I CSK 519/16).

Mając na względzie charakter roszczeń powoda dochodzonych w badanej sprawie oraz całokształt ustaleń poczynionych przez Sąd Okręgowy i Apelacyjny, a także wnikliwą analizę argumentacji zawartej w jego skardze kasacyjnej nie ma podstaw do przyjęcia, że wystąpiła przesłanka w postaci nieważności postępowania. Skarżący nie wykazał bowiem – w sposób prawem przewidziany – że Sąd drugiej instancji naruszył przepisy prawa procesowego, w wyniku czego powód został pozbawiony możliwości obrony swych praw.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 oraz art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99 w zw. z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 32 ust. 3 ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2100) przy uwzględnieniu § 8 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 oraz § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800, ze zm.).

Wniosek pełnomocnika procesowego o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym oddalono mając na względzie, że nie zawierał on koniecznego - przewidzianego w § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 68), oświadczenia, że koszty te nie zostały zapłacone w całości lub w części (zob. postanowienie SN z 26 lutego 2019 r., IV CSK 356/18). Ponadto sporządzenie skargi kasacyjnej, która w części podlegała odrzuceniu nie może być traktowane jako udzielenie pomocy prawnej (zob. *mutatis mutandis* postanowienie SN 29 maja 2020 r., IV CSK 662/19).

